

Kulturmiljöutredning

Lövekulle 1:23 m.fl. inför detaljplaneprovning, Alingsås kommun

Kulturmiljöutredning

Lövekulle 1:23 m.fl. inför detaljplaneprövning

Datum: 2024-09-27

Beställare: Alingsås kommun, Planenheten

Beställarens representant: Emelie Spreizer Aspeheim, planarkitekt

Konsult: Norconsult Sverige AB

Box 8774

402 76 Göteborg

Uppdragsledare: Mikael Hammerman

Handläggare: Felix Johansson

Uppdragsnr: 1091562

Kvalitetsgranskad av: Mikael Hammerman

Bilder: Norconsult där inget annat anges

Innehållsförteckning

Inledning	4
Bakgrund och syfte	4
Medverkande	4
Metodik	4
Läge och förutsättningar	6
Omfattning och avgränsning	6
Planeringsförutsättningar	6
Tidigare kunskapsunderlag och ställningstaganden.....	7
Lagskydd.....	8
Historisk utveckling.....	9
Stadsbild och övergripande karaktär	12
Topografi, vegetation, markanvändning	12
Trädgården på Lövekulle 1:23	14
Bebyggelse	16
Stråk, noder, siktlinjer.....	18
Kulturmiljöanalys.....	21
Kulturhistoriskt sammanhang.....	21
Kulturhistorisk värdebeskrivning.....	21
Konsekvensbedömning	23
Beskrivning av planförslaget	23
Antikvarisk konsekvensbedömning	25
Rekommendationer.....	26
Övergripande rekommendationer.....	26
Källförteckning.....	27
Tryckta källor	27
Digitala källor.....	27

Inledning

Bakgrund och syfte

Kommunfullmäktige beslutade 2022-06-15 om ett planprogram, i vilket en del av Skaveryd utgör etapp 2. Här avser kommunen att pröva möjligheten för förtätning med infrastruktur och bostäder som tar hänsyn till platsens förutsättningar, jämte en arkitektonisk idé. I det ingår också att bevara delar av Lövekulle ängar. Som en del av detaljplanearbetet kommer kommunen att behöva ta fram en kulturmiljöutredning, eftersom planområdet ligger i anslutning till området Lövekulle (24) som är utpekat i Alingsås kommuns kulturmiljöprogram, samt omfattar den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen på fastigheten Lövekulle 1:23.

Medverkande

Beställare av arbetet har varit Alingsås kommun, Planenheten, Kommunledningskontoret, genom planarkitekt Emelie Spreizer Aspeheim. Arbetet har genomförts av Norconsult genom bebyggelseantikvarie Mikael Hammerman (uppdragsansvarig) och bebyggelseantikvarie Felix Johansson. Rapporten har kvalitetsgranskats av Mikael Hammerman.

Metodik

Metodiken utgår från Riksantikvarieämbetets Plattform för kulturhistorisk värdering och urval, Boverkets digitala vägledning Tema Kulturvärden samt Boverkets föreskrifter kring värdering av kulturhistoriskt värdefulla byggnader (BFS 2016:6, 1:2213). Utgångspunkten är att värdering och urval av värdefulla kulturmiljöer och

Fågelperspektiv som visar stora delar av planområdet åt öster. Foto: Alingsås kommun.

kulturhistoriska särdrag beskrivs och motiveras på ett genomsiktligt vis.

Värderingen tas fram i en stegvis process där analysens fyra olika moment - Beskrivande/ Analyserande/Planerande/Beslutande - hålls väl avskilda från varandra i syfte att låta processen och motiven till värdering och rekommendationer genomsyras av genomsiktlighet.

Enligt Plan- och bygglagen ska bebyggelse och byggnadsverk utformas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden samt natur och kulturvärdena på platsen, och särskilda historiska och kulturhistoriska värden ska skyddas. Hänsyn och allmän varsamhet kan uppnås genom planens och tillkommande bebyggelses eller anläggningars utformning, och varsamhet och skydd av identifierade kulturhistoriska värden kan särskilt regleras genom planbestämmelser.

Tillämpad metodik är anpassad efter Plan- och bygglagens krav och begreppsapparat. Det innebär att den kulturhistoriska värderingen av byggnader, bebyggelsemiljöer, allmänna platser och stads- och landskapsbild följer en tregradig värderingsskala som är anpassad efter plan- och bygglagens begreppsapparat. De karaktärsdrag, rumsligheter, arkitektoniska formspråk och byggnadsdelar som bedöms vara värdebärande egenskaper för det kulturhistoriska värdet, och som därför bör omfattas av särskild varsamhet eller skydd, beskrivs och ligger till grund för rekommendationer.

Kulturmiljö och kulturhistoriskt värde

Med kulturmiljö menas av människan påverkade spår i landskapet från historiska skeenden och processer som lett fram till dagens landskap. Människors förutsättningar, verksamheter, estetiska ideal, tekniska förutsättningar och livsmönster under olika tider kan följas i bebyggelsekultur och landskapets fysiska strukturer, samband och rörelsemönster. Det kan gälla allt från enskilda objekt till större sammanhängande landskapsavsnitt eller bebyggelsemiljöer, och tidsmässigt spänna från förhistoriska lämningar till dagens bebyggelsemönster.

Med kulturhistoriskt värde menas de "möjligheter materiella och immateriella företeelser kan ge vad gäller att inhämta och förmedla kunskaper om och förståelse av olika skeenden och sammanhang – samt

därigenom människor livsvillkor i skilda tider, inklusive de förhållanden som råder idag."

Det innebär att det kulturhistoriska värdet avgörs av hur väl en miljö, byggnad eller anläggning återspeglar ett -på lokal/regional eller nationellt plan – relevant skeende. Det kulturhistoriska värdet är beroende av de fysiska egenskaper – karaktärsdrag, samband och rumsligheter, byggnader och bebyggelsedetaljer etc – som uttrycker det kulturhistoriska värdet. Det kulturhistoriska värdet kan, men behöver inte, sammanfalla med andra typer av värden som omnämns i Plan- och bygglagen, t.ex. sociala och estetiska värden.

Den kulturhistoriska värderingen följer en tregradig värderingsskala, och är utformad för att anpassas till Plan- och bygglagens begreppsapparat.

	Särskilt värdefull bebyggelsemiljö/byggnad: Representativa miljöer och objekt som särskilt väl bidrar till möjligheten att läsa och uppleva de historiska skeenden som format dagens miljö. Miljön/byggnaden ingår i ett tydligt sammanhang och är, genom sina fysiska egenskaper och karaktärsdrag, kännetecknande eller har utgjort förebild för sin tids ideal och villkor och den kulturhistoriska utvecklingen lokalt, regionalt eller nationellt. Särskilt värdefulla miljöer eller byggnader omfattar även objekt som är särskilt betydelsebärande för ett förlopp eller en tid trots att sammanhanget idag är otydligt eller har brutits.	<i>De värdebärande egenskaper som gör miljön eller byggnaden särskilt värdefull ska skyddas mot förvanskning. Särskilda varsamhets- eller skyddsbestämmelser samt rivningsförbud kan formuleras</i>
	Värdefull bebyggelsemiljö/byggnad: Miljöer och objekt som bidrar till helhetsmiljön och till möjligheten att läsa och uppleva de historiska skeenden som format dagens miljö. Miljön/byggnaden återspeglar, genom sin karaktär och sina fysiska egenskaper, sin tids ideal och villkor och den kulturhistoriska utvecklingen lokalt, regionalt eller nationellt.	<i>De värdebärande egenskaper som gör miljön eller byggnaden värdefull ska hanteras varsamt, särskilda varsamhetsbestämmelser kan formuleras</i>
	Bebyggelsemiljö/byggnad utan särskilda värden: Miljöer och objekt som är förändrade och svår läsbara, och inte längre ett tydligt uttryck för sin tids ideal och villkor. För dessa miljöer/byggnader är graden av historisk läsbarhet låg, och sammanhanget är otydligt eller har brutits. Det kan finnas vissa spår eller karaktärsdrag som har betydelse för helhetsmiljön och den historiska läsbarheten, dessa kan hanteras inom ramen för den generella varsamheten.	<i>Generell varsamhet och hänsyn till stads- och landskapsbild gäller</i>

Bedömningskriterier och värderingsskala

Läge och förutsättningar

Omfattning och avgränsning

Planområdet är beläget strax väster om Alingsås stad och omfattar fastigheten Lövekulle 1:23 m.fl. Fastigheten är bebyggd av ett äldre bostadshus "Strandgården" med tillhörande komplementbyggnader, men utgörs i huvudsak av öppen jordbruksmark med inslag av mindre skogspartier. Planområdet avgränsas i söder av Lövekullevägen-Skaverydsvägen, i öster av Västra stambanan, i norr av Badplatsvägen och i väster av Fritidsvägen.

Planeringsförutsättningar

Översiktsplan

Markanvändningen i planområdet är enligt gällande översiktsplan i huvudsak jordbruksmark och skog, men ett mindre område på motsatt sida Lövekullevägen från Strandgården är "utbyggnad huvudsakligen bostäder". Västra delen av planområdet ingår delvis i ett sammanhängande område med värdefull natur kring sjön Mjörn. Den del av planområdet som angränsar mot Västra stambanan utgör Järnvägsreservat.

Planområdet angränsar i sydväst till en kulturhistoriskt värdefull miljö. I översiktsplanen ges nedanstående rekommendationer gällande sådana miljöer:

"Särskild hänsyn till anpassning av kulturmiljöns värden och bebyggelsens karaktär ska tas vid förändringar inom eller i anslutning till områden och byggnader med utpekade kulturvärden enligt kommunens kulturmiljöprogram."

Översiktsbild över planområdet (rött) vilket bl.a. innefattar bebyggda fastigheten Lövekulle 1:23 (blått). Karta: Alingsås kommun

Gällande detalj-/stadsplan

Planområdet omfattas inte av någon detaljplan.

Stadsplan för Alingsås stad – Byggnads- och planeringsordning

Detta dokument, antaget av kommunfullmäktige 14 juni 2023, konkretiserar Vision 2040 och Översiktsplan 2018. Helhetstänk och kvalitet ska genomsyra resultatet av stadsbyggnadsprocessen, för att bygga staden i linje med visionen om Västsveriges vackraste kulturstad och med utgångspunkt i Alingsås särart.

I dokumentet pekas delar av planområdets västra och norra del ut som *"viktig grönstruktur"* med *"mycket höga befintliga värden, liksom framtida potentiella värden att utveckla, när staden växer."*

Byggnadsordningen ska:

- Bidra till kvalitetsstyrning av stadsbyggnadsprocessen.
- Öka och fördjupa kunskapen om de befintliga stadsmiljöerna och stadens särart.
- Ange principer och vägledningar som tillämpas i stadsbyggnadsprocessen.
- Utgöra stöd vid tillämpning av plan- och bygglagen (PBL).

Tidigare kunskapsunderlag och ställningstaganden

Bebyggelsehistorisk inventering, Bilaga 2 FÖP staden Alingsås

Detta dokument, antaget av kommunfullmäktige en 26 mars 2008 § 65, är framtaget för att lyfta fram viktiga kulturhistoriska miljöer i Alingsås stad och vara ett aktuellt kulturhistoriskt planeringsunderlag. Syftet har varit att utveckla och komplettera det tidigare bevaringsprogrammet från 1977 för att kunna fungera som underlag för kommunens tidigare arbete med översiktsplanen.

Planområdet, som i detta dokument ingår i stadsdelsområdet "Lövekullen, Skår m.fl." inventerades 2005 och gavs följande värdemotivering:

"Lövekulle är ett område med höga värden i kulturlandskapet. Viss bebyggelse finns upptagen i Alingsås kommuns bevaringsprogram för landsbygden från 1977. För att tydliggöra kulturhistoriska värden i kulturlandskapet och i bebyggelsen krävs en djupare analys."

Alingsås kulturmiljöprogram

Planområdet ingår inte i något kulturhistoriskt värdefullt bebyggelseområde enligt Alingsås kommuns kulturmiljöprogram, antaget av kommunfullmäktige 25 april 2018. Dock angränsar planområdet till det kulturhistoriskt värdefulla bebyggelseområdet Lövekulle (24).

Till kulturmiljöprogrammet genomfördes 2014 en förnyad kulturhistorisk inventering med utgångspunkt i den tidigare inventeringen från 2005. I inventeringen bedöms bebyggelsen på Lövekulle 1:23 ha ett högt kulturhistoriskt värde (klass B) vilket innebär att byggnaden är så värdefull att den bör skyddas med q-bestämmelse i detaljplan enligt Plan- och bygglagen.

Lagskydd

Plan- och Bygglagen

Plan- och bygglagens hänsyn- och varsamhetskrav (PBL 2 kap 6§ och 8 kap 14§ samt 17§) gäller vid planering inom hela utredningsområdet. Det innebär att vid planläggning och i ärenden om bygglov ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av god helhetsverkan. Ändringar av byggnader ska alltid göras varsamt och deras värden och kvaliteter ska tas till vara.

Särskilt värdefull bebyggelse, särskilt värdefulla bebyggelsemiljöer, allmänna platser och tomter ska skyddas mot förvanskning. Inom planområdet finns idag en fastighet, Lövekulle 1:23, som bedöms omfattas av skydd mot förvanskning.

Kulturmiljölagen

I den allra västligaste delen av planområdet finns en fornlämningsyta (L2024:2917, boplatsområde) belägen. Alla åtgärder som kan påverka fornlämningen är tillståndspliktiga.

Enligt historiskt kartmaterial ska Skaveryds gamla gårdstomt ha legat placerad strax norr/nordost om den bebyggda fastigheten Lövekulle 1:23 och kan således beröras av planområdet. Samma plats pekades även ut i arkeologisk utredning steg 1 (Sörhaga 1:7 m. fl., 2020) som "lämplig boplatst". Denna avfärdades dock i Göta Arkeologi Rapport 2024:15 som "arkeologiskt ointressant". Viktigt att tillägga är att man här utrett förhistoriska spår i landskapet samt enbart den del av det utpekade

Fornlämning L2024:2917, boplatsområde (vit cirkel) lokaliserad till vänster i bild. Norr om Strandgården redovisas den troliga plats för Skaveryds gamla gårdstomt baserat på historiskt kartmaterial (blå cirkel). Inom denna avgränsning ingår även den plats som tidigare pekats ut som "lämplig boplatst".

området som ingår i berört planområde. Åtgärder inom eller i anslutning till detta område ska således samrådask med länsstyrelsen, då sannolikheten för att påträffa lämningar från tiden före Alingsås grundande bedöms vara hög.

Historisk utveckling

Alingsås stad grundades 1619 av Gustaf II Adolf som en strategisk stad och marknadsplats innanför den dåvarande gränsen mot Danmark med stadsprivilegier utfärdade 1639. I samband med grundandet donerade kronan, utöver marken för själva staden, även jord i stadens utkanter för dess försörjning, däribland hemmanet Skaveryd vars ägor då omfattade det berörda planområdet.

Skaveryd omnämns i skrift år 1550 och har historiskt brukats som obebyggd utjord och ängsmark. Troligtvis avhystes gården Skaveryd i samband med att marken donerades till staden, där den gamla tomtplatsen låg placerad strax norr/nordost om nuvarande Strandgården. I kartmaterial dyker konkreta belägg för bebyggelse upp först 1839 och omfattade då landeriet Skaveryd som uppförts direkt öster om planområdet, vars namn således hämtats från det äldre gårdsläget. Landeriet bytte namn till Alfhem 1884.

I april 1855 togs vid Skaveryd de första spadtagen i arbetet med Västra stambanan vilken färdigställdes på sträckan Göteborg-Alingsås 1857, och förändrade landskapet.

Under tidigt 1900-tal bebyggdes Lövekulle med ett flertal stora sommarvillor i utpräglad sekelskiftesarkitektur och gavs stora trädgårdar. En hållplatsbyggnad utmed Västra hamnbanan uppfördes också i anslutning till dessa 1904, vilket mer eller mindre skapade förutsättningar för sommarvillornas placering. Goda kommunikationer var nämligen viktiga, dels för att enkelt kunna resa långväga till sommarbostaden, dels då semester i praktiken inte fanns och familjefadern i vissa fall behövde pendla till arbetet även under sommaren.

I Villa Strandgården inrättade Emma Mathiesen, en Röda Korsets sjuksköterska som tidigare haft privat sjukhemsverksamhet i Göteborg, ett vilohem 1906. Byggnaden beskrivs vid öppnandet som nybyggd och bör således ha uppförts samma år eller något år tidigare. Möjligtvis kan den ha uppförts som sommarvilla tillsammans med övriga villor i Lövekulle, även om sådana belägg inte har hittats. Vilohemmet drevs fram till 1921, då verksamheten övertogs av Mimmi Djurfeldt. Strandgården marknadsfördes då istället som ett *hemtrevligt, nyrenoverat, nymöblerat* pensionat.

Ovan vänster: Vy över hållplatsläget Lövekulle åt norr, med hållplatsbyggnaden längst till höger samt en sommarvilla i bakgrunden. Överst höger: Tidningsannons för nyöppnandet av "Mathiesens Hvilohem". I Västra Dagbladet Skaraborgsposten, 1906-11-21. Ovan höger: Tidningsannons för säsongsöppnandet av "Mathiesens Hvilohem". I Göteborgs Handels- och sjöfartstidning, 1911-03-14.

Funktionen som pensionat förefaller byggnaden ha haft åtminstone in på 1960-talet. Efter att därefter fungerat som privatbostad nyttjas byggnaden idag för restaurangverksamhet.

Mathiesens Hvilohem

id Alingsås, anhaltstation LÖFVEKULLE, öppet hela året om, erbjuder med sitt natursköna läge vid skog och sjö för moderat pris tillfälle till god omvårdnad och hvila.

Nybyggd villa med stora verandor och ljusa, trevliga rum, däribland bad-, rök- och sällskapsrum. Telefon finnes. Godt bord. Tillfälle till rodd och fiske.

Förfrågningar kunna göras pr telefon 3987 till Mathiesens sjukhem, Göteborg

Referenser: D:r Allard, Belfrage Bergengren, Bagge, Carlsson, Köster Matell, Rodhe, Strandman, Södersten Bergman och Kruse.

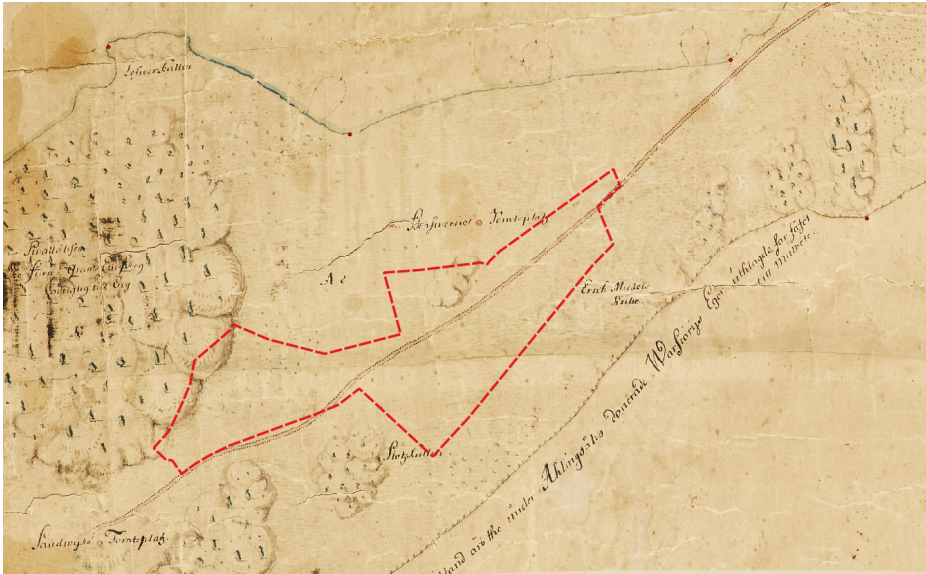
Emma Mathiesen,
Röda Korsets sjuksköterska

Undertecknad,

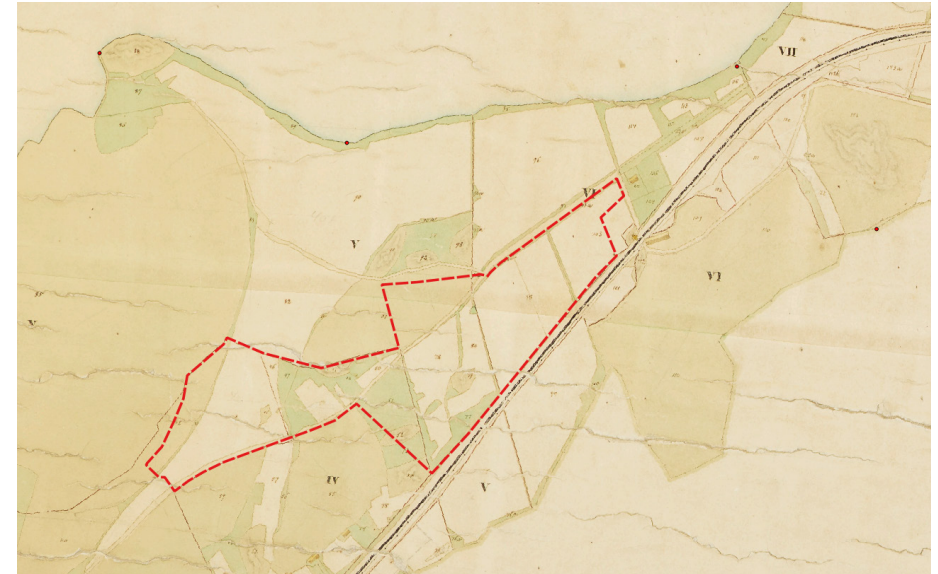
som i 15 år haft sjukhem i Göteborg och nu upphört med detta, har i stället öppnat hvilohem i Villa Strandgården, ALINGSÅS. Erbjuder där ljusa och glada rum, god och omsorgsfull vård. Härliga omgäfvogar, friskt och trevligt läge. Ref. på begäran.

EMMA MATHIESEN, Röda Korsets Sjuksköterska,
Alingsås. Tel. 73.

5321 k 1

Utsnitt ur kartan "Alingsås stad och ägor i väster, G110" från 1726, rektifierad med berörd plangräns inlagd (röd streckat). Kartan visar hemmanet Skaveryd med omnejd och i bildens mitt markeras "Skafwerne tomtplats" dvs Skaveryds gamla gårdstomt. Karta: Alingsås kommun.

Utsnitt ur kartan "Alingsås stads inägor med Holmens och Stockslycke byars byggnader, A2531-G102" från 1867, rektifierad med berörd plangräns inlagd (röd streckat). Järnvägen är nyligen anlagd och landeriet Skaveryd, sedermera Alfhem, återfinns direkt öster om planområdet. Karta: Alingsås kommun.

Utsnitt ur Häradsekonomska kartan 1890-1897, rektifierad med berörd plangräns inlagd (röd streckat). Strandgården och sommarvillorna på Lövekulle är ännu inte uppförda.

Utsnitt ur "Rågängsätgård, ägobeskrivning" från 1839 över landeriet Skaveryd, rektifierad med berörd plangräns inlagd (röd streckat). Kartan visar det tidigaste, konkreta belägget för bebyggelse i området.

Ovan vänster: Vykort föreställande Strandgården från söder. Foto ca 1930/40-tal.
 Ovan höger: Vykort föreställande Strandgården från öster. Foto ca 1910-tal.
 Nedan: Vykort föreställande Strandgården i vinterskrud från söder. Foto ca 1930/40-tal.

Stadsbild och övergripande karaktär

Topografi, vegetation, markanvändning

Planområdet utgörs i sin helhet av öppen jordbruksmark med inslag av både mindre och större skogbeksädda höjder/åkerholmar och ligger placerat i ett lätt kuperat landskap, som höjer sig mot väster. En trädrad med delvis bevarad stenmur utgör en äldre ägogräns och skär igenom området östra del. Detta, tillsammans med en åkerholme som upplevs sammanvuxen med en intilliggande skogbeksädd höjd, gör att denna del av planområdet inte har en lika öppen karaktär som den västra delen.

Lövekullevägen med parallell gång- och cykelväg sträcker längs genom planområdet i öst-västlig riktning och i anslutning till vägen ligger en bebyggd fastighet "Strandgården" i planområdets mitt med tillhörande trädgård och uppväxta träd. I byggnaden bedrivs restaurangverksamhet. Planområdet i övrigt nyttjas främst för rekreation.

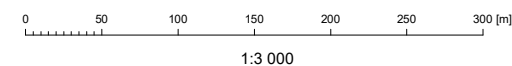
Planområdet åt nordost, med Strandgårdens fastighet i vänster i bild. Till höger syns trädraden som utgör äldre ägogräns i landskapet.

Vy över planområdet från höjden vid den allra västligaste delen.

Utmed Lövekullevägen ligger Strandgården med tillhörande trädgård.

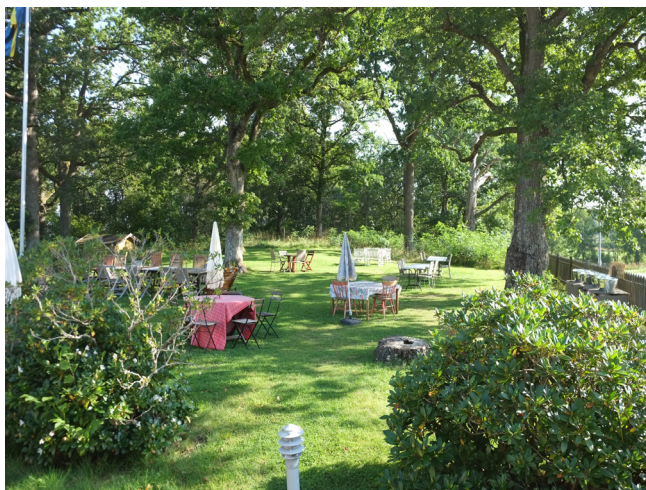
Trädgården på Lövekulle 1:23

Fastighetens trädgård är kuperad och placerad på en skogsbeklädd höjd, likt en skogslänta, omgiven i huvudsak av ekskog. Trädgården närmst huset är delvis stenbelagd och har mot norr en terrassering med trappa mot den norra halvan av trädgården som sluttar bitvis kraftig nedåt åt norr. Denna lägre del av trädgården utgörs av öppen gräsmatta och rymmer badpool, uthus samt växthus och inramas av ett flertal äldre solitära ekar samt lågväxande vegetation så som ormbunkar och slyvegetation.

Utefter Lövekullevägen finns även ett antal storväxta ek- och bokträd som ramar in fastigheten åt söder. På den del av trädgården som utgör uteservering, åt sydost, växer ett antal ekar på den anlagda gräsmattan vilket ger karaktären av en ekebacke, samt rhododendronbuskar.

Ovan och nedan: Bilder från trädgården.

Bebyggelse

Lövekulle 1:23, Strandgården, huvudbyggnad

Uppförd: Ca 1906

Byggherre: Okänt

Arkitekt: Okänt

Byggnad i 1,5 våning i tidstypisk och exteriört välbevarad träpanelsarkitektur från sekelskiftet 1900. Byggnaden står på en sockel av huggen granit och uppvisar ett variationsrikt fasadspråk med både hyvlad spontpanel och locklistpanel, färgsatt i grått. Spontpanelen är ömsom stående, ömsom liggande, där övergångarna markeras av horisontella och vitmålade listverk. Stora delar av fönstren är tillkomna i senare tid, vitmålande och spröjsade i olika utförande och har dekorativa fönsteromfattningar. På ovanvåningen förefaller dock merparten av fönstren vara äldre/ursprungliga, likaså dörrar mot balkong. Taket är ett sadeltak lagt med grönmålad bandplåt, med långt utskjutande taksprång och dekorativa taktassar, vilket skapar gavelmotiv åt samtliga väderstreck.

Åt öster finns en mindre glasveranda som utgör huvudentré och nås genom en modern trappa respektive tillgänglig ramp i trä. På baksidan mot norr finns ännu en glasveranda men av karaktären "punschveranda" i anslutning till en modern altan, samt en större balkong. Båda verandorna bedöms ha äldre/ursprungliga fönster samt eventuellt även dörrar.

Lövekulle 1:23, Strandgården, övrig bebyggelse

Utmed Lövekullevägen finns en mindre vit- och gråmålad garagebyggnad med sadeltak. I trädgårdens norra, låga del finns ett mindre gul- och brunmålat uthus med sadeltak, växthus, samt överbyggd badpool. Samtliga bedöms vara uppförda i senare tid.

Ovan: Huvudbyggnaden från öster.

Nedan vänster: Ett uthus i trädgården. Nedan höger: Garagebyggnad utefter Lövekullevägen.

Närliggande bebyggelse i Lövekulle (24)

Bebyggelsen i den utpekade och angränsande kulturmiljön Lövekulle (24) utgörs av flera stora och välbevarade villor från tidigt 1900-tal, med stora lummiga tomter. Villorna är uppförda i en tidstypisk träpanelsarkitektur, omgivna av lövträdsbestånd samt betesmarker, och uppvisar hög arkitektonisk kvalité med individuellt utformade fasader. Detta ger bebyggelseområdet en variationsrik, men samtidigt sammanhållen helhetskaraktär.

Arkitekturen anknyter tydligt till den inom planområdet belägna Strandgården som är uppförd kring samma tid och i samma historiska kontext.

Ovan vänster och höger: Villor uppförda under tidigt 1900-tal belägna inom kulturmiljön Lövekulle (24)

Stråk, noder, siktlinjer

Lövekullevägen utgör ett viktigt rörelsestråk som förbinder de sjö nära bostadsområdena i Skår och Lövekullen med Alingsås centrala delar. Parallellt med vägen sträcker sig också en gång- och cykelväg. Verksamheten på Strandgården är en nod och mål inom planområdet.

Till följd av planområdets till stora delar obebyggda och öppna ytor är siktlinjer och utblickar inom området långa och fria, i synnerhet utmed Lövekullevägen. Omgivande skogspartier och terrängen gör dock att de långa siktlinjerna främst är i öst-västlig riktning. Långa, obrutna utblickar över det öppna kulturlandskapet mot Mjörn fås från den västligaste delen av planområdet.

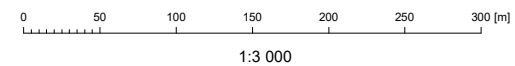
Långa siktlinjer fås inom planområdet, här från Lövekullevägen åt öster.

Långa och obrutna utblickar över det öppna kulturlandskapet mot Mjörn fås från den västligaste delen av planområdet.

Viktiga siktlinjer och visuella kopplingar inom området.

Den öppna jordbruksmarken tillsammans med de trädbevuxna höjderna skapar en relativt småskalig rumslighet med enstaka utblickar mot Mjörn.

Kulturmiljöanalys

Kulturhistoriskt sammanhang

Med begreppet kulturhistoriskt sammanhang åsyftas ett "visst identifierat och avgränsat historiskt utvecklingsförlopp med ingående verksamheter eller aktiviteter som på olika sätt haft en präglade inverkan på en viss företeelse. En företeelses kulturhistoriska sammanhang och uttrycken för detta bildar utgångspunkter för bedömning av dess kulturhistoriska värden. Flera olika kulturhistoriska sammanhang kan tillskrivas en och samma företeelse." (Riksantikvarieämbetet)

Inom planområdet framträder tre olika kulturhistoriska sammanhang väldigt tydligt:

Sommarnöje och rekreation kring sekelskiftet 1900

Strandgården, tillsammans med de samtida sekelskiftesvillorna i Lövekulle, berättar om den etablerade vanan hos välbärgade stadsbor att flytta från staden på sommaren samt det utbredda intresset för rekreation och friluftsliv kring sekelskiftet 1900. Industrialiseringens baksidor hade vid denna tid börjat uppmärksammas i allt större skala i samhället, där stadens trångboddhet, stress och dåliga luft började betraktas som stora hälsorisker. Till följd av detta började även pensionat och vilohem uppföras runt om i landet, dit människor kunde ta tillflykt till en lantlig och sund miljö.

Även om fenomenet att sommartid flytta ut på landet hade anor långt tillbaka, exemplifierat av borgarnas utflytt till sina landerier och adelskapets utflytt till sina gods, gjorde den allt mer växande medelklassen under 1800-talets andra hälft att fler såg sig om efter en sommarbostad. Den stora efterfrågan resulterade

i uppförandet av stora sommarvillor i trä utanför städerna, företrädesvis i sirlig schweizerstil med mycket snickarglädje, och hade sin storhetstid under 1880- och 1890-talen.

Strandgården är genom sin arkitektur och tillhörande trädgård på så vis också ett uttryck för de sociala strukturer som var rådande i Alingsås kring sekelskiftet 1900, där stadens välbärgade och växande medelklass kunde uttrycka sin sociala status.

Trädgårdsidealen kring sekelskiftet 1900

Trädgården på Lövekulle 1:23, som ligger placerad likt en glänta i skogen med ett flertal uppväxta ekar som växer in på tomten, vittnar om trädgårdsidealen kring sekelskiftet 1900. Nationalromantiska influenser hade i spåren av industrialiseringen under 1800-talet väckt intresset för den inhemska naturen och floran, där i synnerhet Arts-and-crafts-rörelsen hade stor påverkan. I trädgårdssammanhang innebar detta ett förespråkande av det oregelbundna och organiska, där vild och otuktad grönska kunde harmoniera med det av människan uppstyrd, i syfte att skapa en naturlig trädgård med rumslighet och "själ". Tillsammans med tidens växande intresse för rekreation och friluftsliv fick trädgården en ny roll och blev en lugn plats där mycket tid tillbringades. Dessa tankegångar utvecklades sedermera till konceptet om trädgårdsstaden vilket tillämpades i många svenska städers stadsplanering under 1900-talets början, däribland Alingsås.

Kulturlandskapets historiska kontinuitet

Planområdets öppna jordbrukslandskap har lång historisk kontinuitet. Med undantag för Lövekulle

1:23 har området sannolikt varit obebyggt allt sedan hemmanet Skaveryd donerades till Alingsås på 1600-talet. Planområdet uppvisar tillsammans med kringliggande landskap på så vis hur en stadsnära inägomark kunde te sig vid den tiden.

Kulturhistorisk värdebeskrivning

Särskilt värdefull bebyggelsemiljö

Huvudbyggnaden och trädgården med sina uppväxta träd på Lövekulle 1:23 bedöms utgöra en särskilt värdefull bebyggelsemiljö enligt Plan- och bygglagen 8 kap §13. Huvudbyggnaden och trädgården har dessutom tillkommit inom samma historiska kontext som det kulturhistoriskt värdefulla bebyggelseområdet Lövekulle (24), med liknande byggnads- och trädgårdskaraktär, och kan således kunna anses tillhöra samma värdefulla bebyggelsemiljö.

Särskilt värdefulla byggnader

Huvudbyggnaden på fastigheten Lövekulle 1:23 inom planområdet är att bedöma som särskilt kulturhistoriskt värdefull enligt Plan- och bygglagen 8 kap §13. Det grundas på byggnadens bevarade exteriöra helhetskaraktär och koppling till trenden av sommarnöjen och rekreation kring sekelskiftet 1900. Byggnaden utgör en av få, eller möjligtvis enda, exemplen på bevarat vilohem från tiden i området.

Gröna kulturhistoriska värden

Lövekulle är ett område med höga värden i kulturlandskapet, vilket nämns i *Bebyggelsehistorisk*

inventering, Bilaga 2 FÖP staden Alingsås, antaget av kommunfullmäktige den 26 mars 2008 § 65.

Följande egenskaper inom planområdet har i detta uppdrag bedömts utgöra grund för de höga kulturvärdena:

- Sammanhängande partier med öppen jordbruksmark med långa siktlinjer som kontrasterar mot skogbeksädda höjder och åkerholmar dominerat av ekskog.
- Samtliga uppväxta, lövträd såsom ek och bok.
- Långa och obrutna utblickar som fås över det öppna kulturlandskapet mot Mjörn från den västligaste delen av planområdet är särskilt värdefulla. Dessa ger möjlighet till en helhetsförståelse av hur en historisk, stadsnära inägomark kunde te sig.
- Mellanrummen mellan åkerholmarna/ skogsbeksädda höjderna som skapar intressanta rum i landskapet, varifrån värdefulla utblickar fås.
- Trädrad med delvis bevarad stenmur som utgör äldre ägo gräns i öster.
- Den tidstypiska trädgården tillhörande Lövekulle 1:23 och fastigheten i sin helhet.

Ovan: Exempel på sammanhängande partier med öppen jordbruksmark med långa siktlinjer som kontrasterar mot skogbeksädda höjder. Vy från Badplatsvägen åt söder.

Nedan: Den tidstypiska trädgården tillhörande Lövekulle 1:23 med uppväxta lövträd.

Konsekvensbedömning

Beskrivning av planförslaget

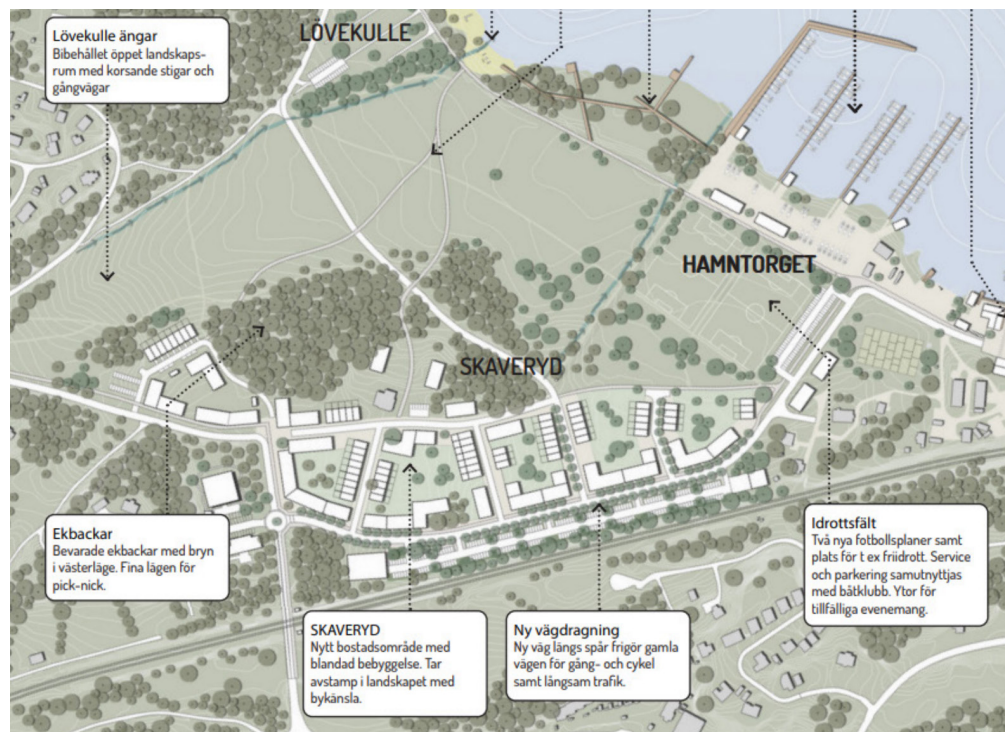
I programförslag för Mjörnstranden, beslutad av Kommunfullmäktige 15 juni 2022, dnr 2022.

§67 KF, utreds möjligheterna för en utveckling av rekreationsområde samt en nybyggnation om ca 550 nya bostäder, samt lokaler för verksamhet. Berört planområde ingår i delområdet Skaveryd som är en av fem platser som föreslås utvecklas.

Området längs med järnvägen utvecklas till en småskalig bebyggelse med öppen kvarterstruktur där radhus och flerfamiljshus blandas i 2-4 våningar. Den befintliga Lövekullevägen blir en gång- och cykelväg och biltrafiken dras längs med järnvägen där även parkeringen ligger. Viss bebyggelse integreras i ytterkanten av de trädklädda kullarna vid Strandgården och vid Skaverydsvägen. Korsningen vid Skaverydsvägen och Lövekullevägen omges av bebyggelse på tre sidor och ett mindre torg där även kollektivtrafiken kan stanna.

Det som i planförslaget benämns som Lövekulle ängar, utgörs av planområdets västra del där långa, obrutna utblickar över det öppna kulturlandskapet mot Mjörn fås. Denna öppna jordbruksmark föreslås bevaras genom att markerna exempelvis slås eller efterbetas. Markerna kan tex fram till efter betet hållas tillgängliga för blomplockning, rasta hundar eller annan rekreation, där tanken är att den befintliga karaktären av äng ska bevaras. I området finns vattendrag kulverterat, som istället skulle kunna lyftas fram i landskapet.

De lövskogsbeklädda höjderna föreslås bevaras och få ett bestående skydd genom detaljpanelläggning. Det finns skyddsvärda träd, som bör mätas in och skyddas i kommande detaljplan. I övrigt bör skydd riktas mot ekskogarna i sin helhet. Dessa tätortsnära skogar bör skötas om så att de i första hand gynnar det rörliga friluftslivet. Genom att stora träd gynnas och undervegetationen hålls efter, kan markerna bli mer lättgångna.

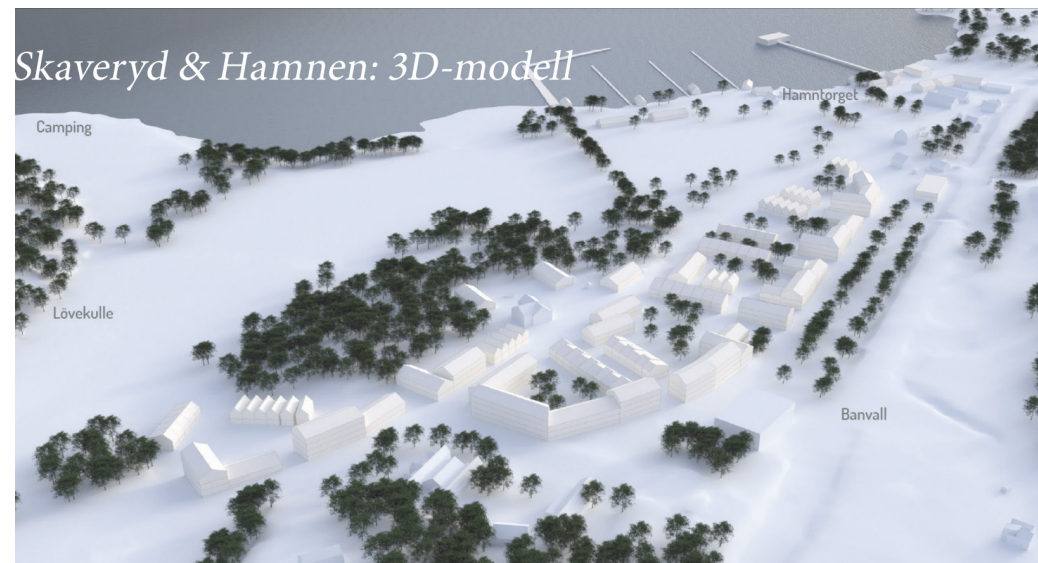

Översiktsbild över förslagen till utveckling i området kring Skaveryd. Hämtad från "Planprogram Mjörnstranden", 2022.

Perspektiv - Skaveryd

Visualisering av förslag på ny bebyggelse i Skaveryd. Hämtad från "Planprogram Mjörnstranden", 2022.

Volymskiss förslag på ny bebyggelse i Skaveryd, ur ett fågelperspektiv. Hämtad från "Planprogram Mjörnstranden", 2022.

Antikvarisk konsekvensbedömning

Planförslaget kommer ha stor påverkan på upplevelsen av området och dess kulturhistoriska värden. Detta är i grunden oundvikligt med anledning av områdets idag öppna och agrara karaktär, som till stor del utgörs av obebyggd jordbruksmark

Att ny bebyggelse ges en relativt tät kvartersstruktur med flerbostadshus samt bitvis småstadsmässig karaktär med torgyta och slutna fasader, står i stor kontrast till områdets nuvarande karaktär. Den relativt höga bebyggelsen på uppåt 4 våningar gör att många av de långa, obrutna siktlinjerna inom området bryts helt eller delvis.

Att merparten av befintliga åkerholmar och skogsbeklädda höjder lämnas orörda är positivt. Dock förutsätter förslaget att åkerholmen i områdets mitt, nära Västra stambanan, försvinner. Likaså den närliggande trädrad som utgör äldre ägogräns. Båda dessa landskapselement utgör lämningar efter det äldre jordbrukslandskapet som vid en exploatering är viktiga att bevara för att bättre förstå områdets historia och tidigare markanvändning.

Att den allra västligaste delen av planområdet lämnas orörd är positivt. På så vis bevaras de särskilt värdefulla utblickarna över det öppna kulturlandskapet mot Mjörn, vilka ger möjlighet att få en helhetsförståelse av hur en historisk, stadsnära inägomark kunde se ut. Det är även positivt ur fornlämnings synpunkt då en registrerad boplatz är belägen här. Den västra delen av planområdet bedöms generellt vara särskilt känslig för förändring, där de många utblickarna som fås binder ihop det öppna landskapet.

Föreslagen bebyggelse inom Lövekulle 1:23 Strandgården bedöms ha stor negativ effekt på karaktären av den tidstypiska trädgården och upplevelsen av fastigheten i sin helhet. Även om trädgården är delvis bebyggd idag medför förslaget att stora byggnadsvolymer tar trädgårdsmark i anspråk samt placeras i direkt närhet till huvudbyggnaden. Dess placering likt två vinkelställda flyglar till huvudbyggnaden ger fastigheten dessutom något av en herrgårdskaraktär. Även föreslagen bebyggelse inom fastigheten utmed Lövekullevägen bedöms ha negativ effekt på fastighetens kulturvärden. Dels då en byggnad enligt förslaget hamnar i ekebacken vid nuvarande uteservering, vilket bedöms innebära att äldre ekar tas ned. Dels då bebyggelse placeras så nära huvudbyggnaden att dess synbarhet i det nya gaturummet kommer begränsas.

I sin helhet bedöms förslaget innebära stora negativa konsekvenser för Lövekulle 1:23 och möjligheten att uppleva samt förstå dess kulturhistoriska värden. Fastigheten bedöms vara särskilt känslig för förändring då den på ett konkret sätt vittnar om områdets historiska funktion som sommarbostads- och rekreationsområde, i utkanten av staden.

Den sammanfattade bedömningen är att förslaget medför stor påverkan på upplevelsen av området och dess karaktär, vilket har negativa konsekvenser för de kulturhistoriska värdena inom planområdet.

Rekommendationer

Övergripande rekommendationer

Minska exploateringsgraden för att bibehålla delar av planområdets öppna karaktär med bitvis långa siktlinjer och utblickar. Uppväxta äldre träd som bidrar till områdets gröna karaktär bevaras.

Nedan listas rekommendationer för fortsatta åtgärder i planarbetet:

- Äldre, uppväxta lövträd ges skydd i plan och marklovplikten utökas för trädfällning.
- Åkerholmen mittemot Strandgården (idag sammanvuxen med skogsbeklädd höjd) samt intilliggande träddrad bevaras och inarbetas i förslaget.
- Bebyggelse norr om Lövekullevägen undviks. Dels för att skapa en buffertzona kring Strandgården och låta huvudbyggnaden ha framträdande del i gaturummet, dels för att inte bryta värdefulla utblickar mellan Åkerholmen och skogsbeklädda höjden väster om Strandgården.
- Ny bebyggelse längs med Lövekullevägen uppförs i max 2 våningar med inredd vind.
- Ny bebyggelse uppförs med utgångspunkt i områdets naturliga topografi. Stora markutjämnningar undviks för att harmoniera med befintligt landskap och den äldre bebyggelsen, som placerats med hänsyn till den naturliga topografin.

Lövekulle 1:23

Huvudbyggnaden är med sin exteriört välbevarade träpanelsarkitektur och sitt variationsrika fasadspråk, en god representant för sommarbostadssuppförandet kring sekelskiftet 1900 och speglar dåtidens frilufts- och rekreationsvurm. Ändringar som förändrar byggnadens karaktär undviks. Byggnaden är särskilt värdefull och får ej förvanskas. Byggnaden föreslås ges följande planbestämmelser:

Rivningsförbud (r)

- Byggnad får inte rivas

Skyddsbestämmelser (q)

- Varierad träfasad med spontpanel (stående och liggande) och locklistpanel, där övergångarna markeras av horisontella listverk bevaras.
- Äldre och profilerade listverk, fönsteröverstycken och figursågade snickerier bevaras.
- Ursprungliga samt äldre fönster och dörrar bevaras.
- Byggnadens takform med utsjutande taksprång med profilerade taktassar bevaras.

Varsamhetsbestämmelser (k)

- Taktäckningsmaterial ska vara av plåt; bandtäckt eller skivtäckt.
- Nya fönster och dörrar utformas med utgångspunkt i ursprungliga. I första hand av bevarade äldre fönster/dörrar på byggnaden, i andra hand av historiskt bildmaterial.

Nedan listas rekommendationer för fortsatta åtgärder i planarbetet:

- Fastigheten, undantaget befintlig huvudbyggnad och garagebyggnad, anges som prickmark där ingen ny bebyggelse är tillåten.

Källförteckning

Tryckta källor

Göteborgs Handels- och sjöfartstidning, 1911-03-14

Kulturmiljöprogram, Alingsås kommun, 2018-04-25

Nyupptäckt boplats i Sörhaga, Arkeologisk utredning, Rapport 2024:15, Göta Arkeologi

Planprogram, Mjörnstranden, Antagandehandling, Alingsås kommun. Beslutad av Kommunfullmäktige 15 juni 2022, dnr 2022. §67 KF

Plattform Kulturhistorisk värdering och urval, Riksantikvarieämbetet, 2015-01-19

Stadsplan för Alingsås stad, Byggnads- och planeringsordning, 2023-06-14

Sörhaga 1:7 m. fl., Alingsås socken och kommun, Arkeologisk utredning steg 1, Rapport 2010:10, Rio Göteborg Natur-och kulturkooperativ.

Trädgårdshistoria för inventerare, Anna Andréasson, 2007.

Västra Dagbladet Skaraborgsposten, 1906-11-21

Digitala källor

Alingsås kommun – Gamla kartor

<https://www.alingsas.se/kommun-och-politik/diari-um-och-arkiv/arkiv-och-lokalhistoria/gamla-kartor/>

Fornsök, Riksantikvarieämbetet

<https://app.raa.se/open/fornsok/>

FÖP Staden Alingsås, Bebyggelsehistorisk inventering Bilaga 2

https://www.alingsas.se/wp-content/uploads/2020/03/Bilaga__Kulturhistorisk_inventering.pdf

Kungliga biblioteket, Svenska tidningar.

<https://tidningar.kb.se/>

Lantmäteriets historiska kartor från Lantmäterimyndighetens, Lantmäteristyrelsens och Rikets allmänna kartverks arkiv

<http://www.lantmateriet.se/sv/Kartor-och-geografisk-information/Historiska-kartor/>

Översiktsplan Alingsås

<https://www.alingsas.se/bygga-bo-och-miljo/samhallsplanering/gallande-oversiktsplan-med-fordjupningar-och-tillagg/>